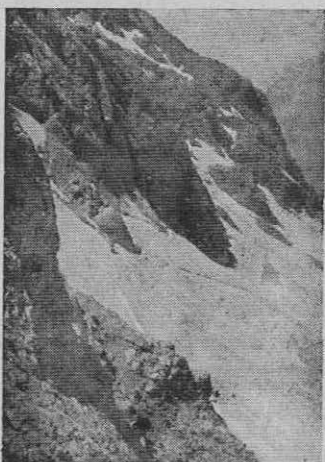

Čudovita in izpostavljena pleža v dobri skali. Originalna smer preko Centralnega stebra je skrajno težka (VI. st.), z varianto levo od Stebra pa V. stopnje gornje meje. Zaradi orientacije in strukture vrhnjega dela stene je ta često pokrit z ledom, kar predstavlja zelo resno oviro. Smer je na več mestih izpostavljena padajočemu kamenju.«

Naše tri naveze so plezale v spodnjem delu stene levo od Stebra, v gornjem delu pa po Paquetoni varianti, ki je bolj direktna od originalne smeri. — Po prvem bivaku so bile v steni popolnoma zimske razmere.

Pavel Kunaver:

SPREHODI PO TRIGLAVSKEM LEDENIKU

Robne zevi in razpoke v snegu nad ledenikom 29. VI. 1952

Človek se ne more in ne sme prepirati z naravo — a vendar me je pogled na ledenik leta 1952 navdal z žalostjo. Tako ga še nikoli nisem videl odtekati kakor letos. Že zima, ki je imela letos v gorah zelo malo snega, mi je povzročila skrbi. »Kaj bom videl?« to vprašanje se mi je neprestano vsiljevalo, ko sem 27. junija 1952 z 20 taborniki odrinil na štiridnevno turo na Triglav. Ker smo našo družino tabornikov na klasični gimnaziji v Ljubljani imenovali po Triglavu, smo se že pozimi »zaobljubili«, da bomo poromali poleti nanj. Prvi dan nam ni nudil ničesar posebnega razen neoskrbovano Vodnikovo kočo, ko smo hudo utrujeni in za štiri dni težko obloženi zvečer našli kočo vlomljeno, težko ključavnico odtrgano in slamnjače brez odevj. Tedaj so moji mladi spremljevalci spoznali, kako prav je bilo, da smo hoteli biti čimbolj samostojni glede opreme kakor tudi glede hrane.

Velo polje in njegova okolica je nudila prvo sliko, ki ni obetala nič dobrega glede ledenika. Kjer je lani še avgusta meseca ležalo mnogo snežišč, je bilo letos vse kopno. Številna snežišča pod Kanjavcem pa so bila tako plitva, da ni bilo upanja, da bodo preživela vroče poletje, ki se je obetalo. Do Rži sem naštel še 30 snežišč, a bila so majhna in nikakor letnemu času in mesecu juniju primerna.

Dolgo zaželeni in pričakovani pogled na ledenik se je končno odprl. Res, zimskega snega od 1951/1952 je ležalo še kar precej in pokrival je malone ves rumeni pas skalovja nad ledenikom. Toda globoke prečne razpoke so pokazale, da je debelina razmeroma majhna in da ne bo trajalo dolgo, ko se bodo v zadnjih letih razgaljene skale kmalu zopet pokazale (sl. 1). Zanimive so bile videti valovite

črte, ki so kazale drsenje mehkejšje gornje snežne plasti na spodnji trši podlagi. Da ledenik sam ni niti od lanskega niti od letošnjega snega ničesar pridobil, so dokazala številna prekopna mesta, in to že sedaj v juniju! Bilo jih je samo med Glavo in masivom vrha 25, in sicer 6 večjih in 19 manjših, posebno na severozahodnem delu ledeniške kotline. Tam je bil sneg videti posebno plitev. Snežišče pod grebenom pa je bilo zaenkrat še lepo sklenjeno in polno.

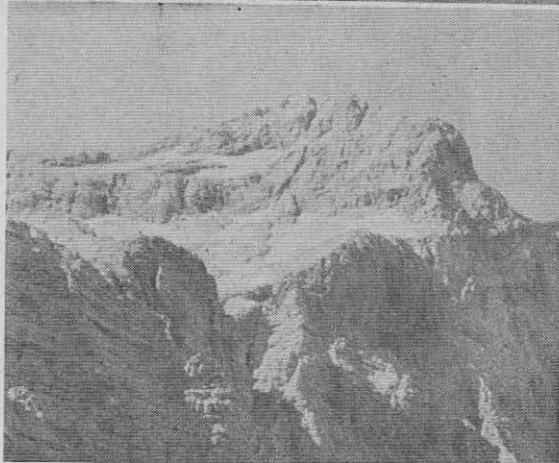
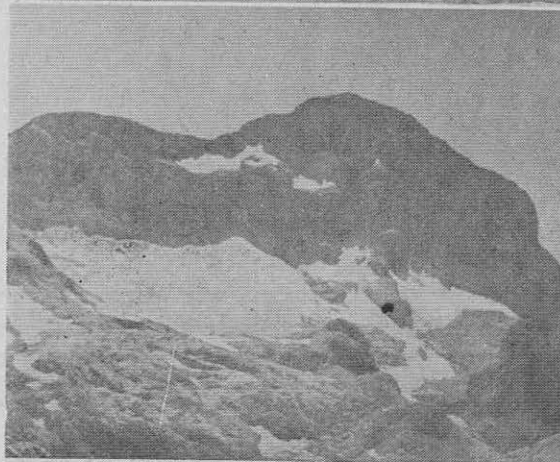
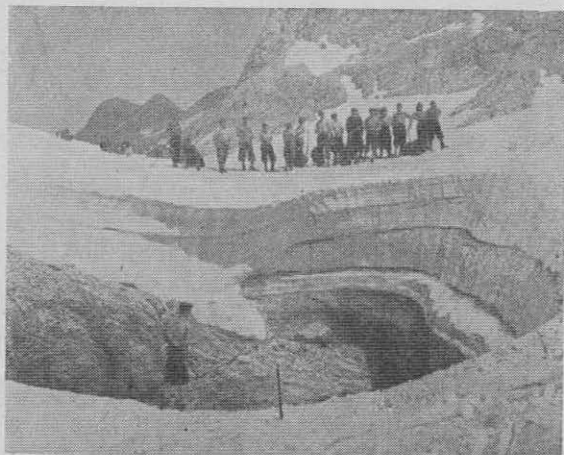
Triglavu smo posvetili ves tretji dan in smo po dolgotrajnem opazovanju lepega razgleda odšli na ledenik. Že na sedlu med Kredarico in Triglavom je mestoma gledal izpod novega še lanski umazani sneg. Toliko ga je še ostalo, da je prekrival melišča in obrobne groblje, ki so bile predlanskem v avgustu gole. Pa tudi med Glavo in Triglavom je letošnji sneg že skopnel in pokazal se je stari

Zgoraj: Nad prepadom pod Glavo vidimo le prerez ledenikovega konca. Gornja plast lanskega snega, plast starega snega (1951/52), novi čisti led, stari led.

V sredini: Ledenik 29. VI. 1952. Snežišča so mnogo manjša od l. 1951.

Spodaj: Sev.-zah. del ledeniške kotline s konca Tominškove poti.

Foto Pavel Kunaver

sneg. Bil je vroč dan in nobenega sledu ni bilo o kakšnem hladu. Že se je začelo odtekanje in voda je povsod šumela.

Posebno me je zanimalo, kaj bomo videli na podnožju Glave, obrnjenem proti Triglavu. Tam zijata na koncu ledenika dva prepada, ki ju je v apnencu v dolgih dobah iz razpok na široko razjedla snežnica. Pričakovanje me ni varalo. Oba vhoda v prepade sta bila odprta, četudi obdana od snega. Posebno zanimiv je bil glavni prepad. Nad njim so bile videti štiri plasti, ostro ločene druga od druge (glej sliko 2). Vrhnja plast je bil snež zime 1951/1952, le še okoli dva metra debel. Njena usoda je bila zapečatená. V taki vročini ne bi mogla pričakati konca julija. Ne dosti manj debela je bila plast snežene zime 1950/1951. Ta plast je prehajala v plast čistega ledu. Ker te plasti jeseni 1. 1950 ni bilo, je morala nastati iz prvih debelejših plasti snega, ki je zapadel v prvi polovici zime 1950/1951. Bil je brez vsakega kamenja in je ostro prehajal na spodnji led pravega ledenika. V tem ledu je vključena notranja groblja. Njeno kamenje dobro vidiš na sliki moleti iz snega. Sproti odpada, ko ledenik leze naprej in se taja. Tudi del spodnje ali talne groblje vidiš prav v sredini slike nad cepinom. Vse pa se je tajalo, da je voda v curkih tekla v prepad. Nekoliko sem še upal, da se bo morda vsaj čista nova plast leda ohranila, če se bosta stajali obe vrhnji plasti snega. Žal, ni bilo tako.

Da bo letos hudo z ledenikom, nas je prepričal tudi snež do Staničeve koč (sl. 3) in naslednji dan na poti po Kotu navzdol. Snega je bilo povsod mnogo, mnogo manj kakor lani meseca avgusta. V nižjih predelih Kota je le še l a n s k i snež tvoril obsežnejša snežišča, ki pa so bila mestoma za pet in več metrov že sedaj konec junija tanjša kakor v minulemu letu!

Ni torej čudno, da sem težko pričakoval drugega pohoda po ledeniku. Kadar koli je bilo mogoče, sem se v začetku avgusta iz Vrat in izpod Lope pod Oltarjem oziral na gineči ledenik, ki sem ga motril z daljnogledom, ga risal in fotografiral. Dne 11. avgusta pravi moj dnevnik o ledeniku, ki sva ga izpod praga pod Lopo nekaj ur motrila z daljnogledom:

»Pod Kredarico veliko snežišče s t a r e g a snega s krpo letošnjega. Goličave okoli Glave gole, ob njih obstoji zveza med velikim in spodnjim snežiščem, ki sega malone do Male Črne* stene poleg Slovenskega stebra. Nad Veliko Črno steno zahodno od Slovenskega stebra leži veliko snežišče, ločeno od ostalih. Gornji del sestoji iz letošnjega, spodnji iz lanskega snega. Glavni ledenik je v spodnjem delu gol, poln žlebov. Proti Kredarici in na spodnjem delu leže velike zaplate letošnjega snega. Više gori proti steni se je letošnji že stajal in se kaže lanski snež, ki je silno odstopil od stene, a v robno zev so

* Malo Črno steno imenujem po starem, ko je bila stena levo od Slovenskega stebra še črna, ker jo je močila voda, tekoča izpod tedaj daljšega ledenika. Velika Črna stena je tista med Slovenskim stebrom in Nemškim stebrom. Sedanja Veliko Črna steno nad Črnim grabnom smo imenovali enostavno Črna stena nad Vel grabnom.

plazovi nasuli mnogo letošnjega belega snega, kar je prav posebno lepo vidno. Po ledeniških golih tleh leže v vrtačah in kotlinah številna snežišča. V glavnem moremo trditi, da je letošnjega snega prav, prav malo. Stari lanski sneg izpolnjuje še številne vrzeli, a ledeniku ni pomagano. Gol se kaže na umiku kakor l. 1950. Vrhnji ledeniček pod grebenom je še sklenjen do pod vrh Triglava, je pa na nekaterih mestih že nevarno ozek. S snegom in ledom pokrita ploskev je zaradi lanskega snega okoli ene petine večja kakor l. 1950.

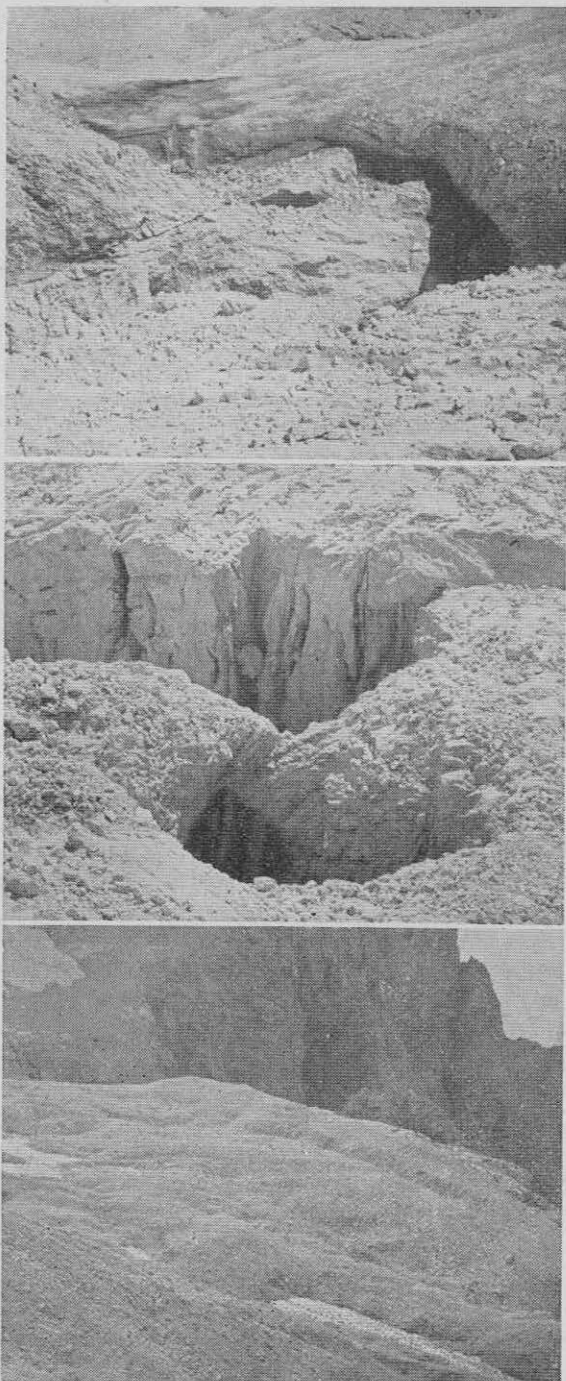
Da bo s pravim ledenikom slabo, so me opozarjala razna znamenja tudi v dolini. Naj omenim samo enega. Veliko snežišče pod Jugovo grapo je bilo na prvi pogled komaj vidno. Vzrok je bil v tem, ker je bilo pozimi tako malo snega, da so se letošnji plazovi že stajali in se je videl le stari

Zgoraj: Konec ledenika nad prepadom pod Glavo. Primerjaj sliko na prejšnji strani zgoraj, posneto 29. VI. istega leta.

V sredini: Drugi prepad z naravnim oknom pod ledenikom.

Spodaj: Končne groblje Triglavskega ledenika nad Malo Crno steno. Takoj nad grobljo vršiček Slovenskega stebra, v ozadju Velika Crna stena iz stene nad Črnim Grabnom.

Foto Pavel Kunaver

sneg, ki pa je bil na gosto pokrit z gruščem. Le v širokih razpokah starega snega so se ohranili beli pasovi letošnjega snega.

Kljub hudi vročini in dolgotrajnemu suhemu vremenu z redkimi nevihtami je Bistrica močno vrela izpod skalovja, a nekdam mokre, res črne stene tam visoko gori pod ledenikom so bile po večini suhe, sive, kar dokazuje, kako globoko v notranjih razpokah sedaj že odteka ledenikova voda, kako zelo trhli so že postali skalni skladi!

Dne 12. avgusta sem se zopet odpravil na Triglav. Ob štirih zjutraj smo za karavlo kuhali na prostem čaj in uživali vso lepoto, ki jo Triglav nudi. Trije nebesni mogotci so se potrudili, da so ga čimbolj okrasili. Od jutranje zarje, ko je bilo sonce že za obzorjem, je rdeče žarel in dvigal svoj vrh v temnomodro nebo, na katerem pa sta blizu vrha žarela zadnji krajec in Jupiter. Bila je res popolna slika in začeli so se trije dnevi polni lepote.

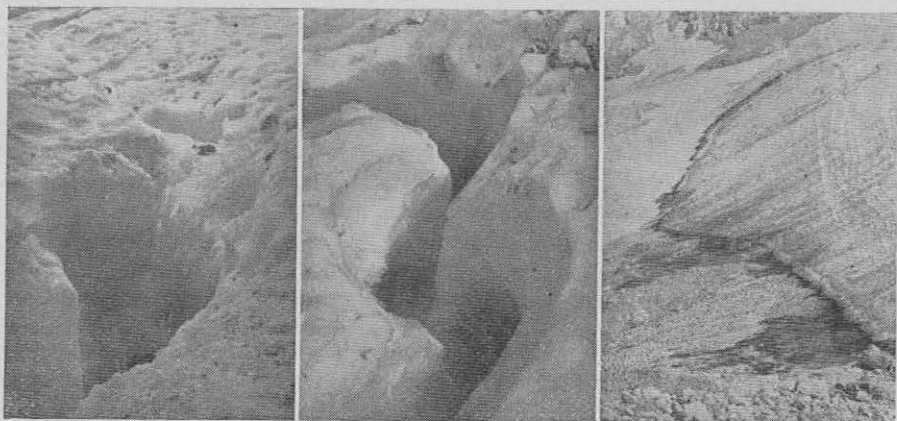
Na Tominškovi poti me je opozoril nov štor na minljivost vsega. Eden od najlepših vihnarikov je pozimi padel kot žrtev plazov. Veliki jarek pod bivšim Oknom je bil popolnoma prazen kakor vsa zadnja leta, razen lanskega, ko ga je huda zima 1950/1951 za eno samo poletje napolnila.

Sonce je hudo pripekalo in po stenah in skalah pod snežišči so se pokazale svetlikajoče se niti, odtekajoča voda. Največ pa sem se oziral na vrh Triglava (sl. 4). Iz Staničeve kočice sem takoj po počitku odšel na pobočja Urbanove špice, da sem imel čim lepši razgled na ledenik, ki je nudil naslednjo sliko:

Vroče letošnje poletje je večji del zimske snežene odeje že stajalo. Vrhnji del ledenika je še pokrival letošnji snežni pokrov, izpod njega je gledala odeja lanskega umazanega snega, a izpod te se je tja do Kogla razprostiral goli ledenik. Proti severni steni se ledenik stanjša in preide v razna razcepljena snežišča. Ločeno od teh se nad steno proti Kugyjevi polici razprostira veliko snežišče, sestoječe iz starega snega, ki pa ga je deloma pokrival novi snežni pokrov. V vrhnjem delu je bil ves preprežen z razpokami. Stari snežni pokrov pa se v ozkem jeziku razširja med golimi grbinami globlje navzdol in se tik pred vrhom severne stene razširi v večje snežišče.

Tudi med Staničevo kočico in Kredarico je bilo malo snega, vendar več kakor leta 1950. Povsod pa so se svetile žive niti — voda — znamenje izredno toplega vremena. Večer je bil tako topel, da smo dolgo ostali na prostem in mirno opazovali številne Perzeide, ki so se vžigali na jasnem nebu.

Dasi sem se veselil lepega razgleda z vrha Triglava naslednjega dne, me je gnalo takoj po kosilu na ledenik. Najprej sva z nečakom s pobočij Kredarice večkrat fotografirala ledenik, ki se je svetil v odtekajoči vodi, in šumelo je prav do naju. Vendar tega, kar sem malo na to videl, nisem pričakoval.

Konec ledenika 13. VIII.
1. 1952

Zleb v ledeniku 13. VIII.
1. 1952

Zleb v ledeniku s slapom
13. VIII. 1952

Foto Pavel Kunaver

Kakor v zadnjih letih, razen lani, so se pokazale obrobne groblje, ki z debelim gruščem še pokrivajo led. V ledu je vkleknjenega mnogo grušča — notranje groblje. Mestoma se je odtekajoča voda prejedla do površja in povsod hitro izginjala med gruščem. Pretekla sva daljšo progo letošnjega snega in preko črnih močvar, v katerih sva se do gležnja udirala v brozgo vode, alg in razne umazanije, stopila na goli led. Ledenik je kazal gola rebra in številne letnice, ki jih žal letos zopet nisem preštel. V širokem loku se proži led med Kredarico in Glavo in se končuje s črnim robom močvar (sl. 5), ki se končujejo deloma na spodnjem snežišču deloma ob robu s kršjem posutih golih grbin. V te močvare se je iztekalo za reko vode! Vse površje ledenika je bilo prepreženo z mnogoštevilnimi globokimi žlebovi (sl. 6 in 7). V njih se je svetlikala voda, ki je drvela v brzicah in slapovih navzdol, da je šumelo in grgralo kakor še nobeno leto poprej. Žlebovi so imeli najrazličnejše vijuge, ki so postajale čim nižje tem širše in tem globlje. Proti koncu ledenika so imele nekatere do 2 metra globine! V dnu so žuboreli celi potoki kristalno čiste vode, ki se je zajedala globlje in globlje v umirajoči ledenik. Vsa voda je naglo izginjala na koncu v luknjah v snegu ali v številnih skalnih razpokah, ki pričajo o topljivosti apnenca in njegovih, v velike globine razpokanih in od vode razjedenih slojih.

Previdno sva zlezla z Glave, s katere sva posebno lepo pregledala vso situacijo navzdol preko kršja, ki je ostalo še kot ostanek talne groblje na njenih strminah. Stala sva pred prepadom ob vznožju Glave ob koncu ledenika, ki se tod konča nad začetkoma omenjenim prepadom v skalnih tleh. Žalostna slika! Umazan led, poln notranje groblje je visel v prepad, v katerega so tekli od vseh strani močni vodeni curki. Niti sledu ni bilo o vrhnjih treh plasteh,

letošnjem, lanskem snegu in o čisti plasti ledu, ki smo jih poldrug mesec prej gledali ravno tam. Zdaj pa zdaj se je iz ledu odkrušil kamen in treščil v temno globino, kjer je odtekala dobršna množina vode v notranjost triglavskega masiva. Okoli naju je šumelo, grgralo in vršelo kakor kje sredi brzic. Nič čudno, saj je bilo tako vroče, da sva komaj še vztrajala, in nečak si je potegnil kapuco svojega anoraka čez glavo in žareči obraz.

Ledenik je bil tu tanjši kakor l. 1950 in golin je bilo več kakor tedaj, ko smo ob prepadu stali konec avgusta na zadnjem snegu (glej poročilo in sliko v Pl. V. 1951). Tudi do sosednega prepada ni segal več niti led niti sneg. Ta drugi prepad, ki je na vrhu suh, je posebno lep primer, kako more voda razjesti in razširiti prvotno razpoko v apnencu (sl. 9). Tako zelo je razjeden apnenec tod, da noben curek vode, pritekajoč z zadnjih delov ledenika nad to razpoko oz. prepadom ni več dosegel te odprtine. Vsa je že po nekaj metrih izginila v neštevilne druge manjše razpoke.

Po ogledu in fotografiranju ter skiciranju položaja sva odšla na konec ledenikovega jezika in od tam po dolgem snežišču proti robu severne stene nad Malo Črno steno. Snežišče se je kmalu nehalo in kmalu sva bila na starih grobljah, ki segajo mestoma prav do roba stene (sl. 10). V velikih lokih se razprostirajo tam, kjer se je pred mnogimi desetletji, morda stoletji končal ledenik in kolebal sem in tja, kar kažejo zaporedni loki grobelj. Vendar še ni dolgo, ko so vsaj snežišča segala do sem. Saj sem l. 1912, ko sem s tovariši s Slovenskega stebra izstopil iz stene, kar hitro stopil na sneg in ga nisem zapustil, dokler nismo prišli tik do Kredarice.

Zato se torej leto za letom umika naš mali Triglavski ledenik in pušča gole groblje in razjedene grbine. Na njih se je v minulih letih naselilo precej planinskega mahu in drugih najskromnejših planinskih lepotic; lanski sneg, ki je ležal čez poletje 1951, pa je mnogo teh rastlinskih pionirjev zamoril in ustavil njihovo drzno prodiranje v smrtonosno bližino ledenika. Toda če se bo umikanje in nižanje ledenika vršilo v letošnjem tempu naprej, potem bo zmagovito življenje začelo zopet zavzemati izgubljene postojanke na golih tleh, ki jih je do skrajnosti razdejane in razjedene zapustil smrtni sovražnik življenja, led.

